

TÜRK KERPIÇ MİMARİSİ VE CUMHURİYET SONRASI KERPIÇ EVLERİN TÜRK RESİM SANATINDAKİ YERİ VE MALATYALI SANATÇILARIN ESER ÖRNEKLERİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin GEÇEN²
Aliseydi KÖSEM³

ÖZET

Geleneksel bir yapı malzemesi olan kerpiç malzemenin Türk mimari açısından geçmişteki kullanımları, günümüzdeki kullanımları ve cumhuriyet sonrası Türk resminde ki kullanımları araştırılmak istenmiştir. Araştırmada kerpiç mimarisinin; Türkiye de geçmişte ve günümüzde nasıl kullanıldığı araştırılmıştır. Cumhuriyet sonrası kerpiç yapıyla oluşturulmuş mimari yapıların Türk resmindeki yeri incelenmiştir. Cumhuriyet sonrası Türk resim sanatçıların yurt gezileri ve sanatçılarımızın katılımlarıyla açılan devlet sergileri araştırmanın verileri açısından önem arz etmektedir. Araştırma nitel bir araştırma olup, literatür taramasına gidilmiştir. Geleneksel kerpiç yapılar birçok Türk resim sanatçısına konu olmakla birlikte bazı günümüz sanatçılarına konu olmaya devam etmektedir. Geleneklerimizin (yapılar, oyunlar, adetler vb.) genel olarak terk edilmeye başlandığı bir ortamda sanatın ve sanatçının geleneksel konuları ele almaları geleneklerin yok olmaması için bir çaba niteliğinde görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Yapılar, Türk Resmi, Kerpiç, Mimari

TURKISH ADOBE ARCHITECTURE AND THE PALACE OF POST-REPUBLIC ADOBE HOUSES IN TURKISH PAINTING ART AND EXAMPLES OF WORKS BY ARTISTS WHO WERE BORN IN MALATYA

ABSTRACT

Adobe materials are conventional building material and their past, post-republicand modern use in Turkish painting art have been studied in this study. In the study, the way adobe architecture was used in the past and the way it is being used today have been discussed. The palace of post republic adobe building in Turkish painting art has been examined. The national tours of post-republic Turkish painters and the exhibitions opened with the attendance of the painters are of great significance in view of the study data. This study is a qualitative research and a literature search has been carried out. Traditional adobe buildings have been the subject of many Turkish painters: furthermore, they are still the subject of some modern day painters. It has been concluded that in an environment in which our traditions such as buildings, games and customs have been left, the art and artist dealing with traditional subjects is regarded as an effort to preserve them.

Keywords; Traditional, Buildings, Turkish, Painting, Adobe, Architecture

¹ Bu Makale 27-29 Ekim 2018 tarihleri arasında Manavgat-Antalya'da düzenlenen ASEAD 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildirden geliştirilmiştir.

² İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, fahrettin.gecen@inonu.edu.tr

³ İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, aliseydik2@gmail.com

GİRİŞ

İnsanoğlu yaşam süreci içerisinde varlığını devam ettirebilmek için kendisini koruma zorunluluğundadır. Korunma yollarından biride barınmadır. Barınma ihtiyacını insanoğlu çok çeşitli yollarla sağlamış ve sağlamaktadır. Çeşitlilik insanın yaşadığı ortam, iklim, ekonomik ögeler ve bilimsel etkenlerle değişkenlik göstermektedir. İlk insanlar mağaralarda yaşamış, tarımla birlikte yerleşim alanlarına geçmiştir. Kimi toplumlar kayaların özelliklerinden yararlanarak kayaları oyup barınmış, kimileri toprağın ve taşın birlikteliğinden yapılar meydana getirmiştir. Teknolojiyle beton armeler mimari yapı olarak kimi toplumlara hizmet etmiştir.

Kerpiç ise doğunun iklimsel ve malzeme imkânlarıyla varlığını ortaya çıkartmıştır. Geleneksel bir mimari olan kerpiç yapı, kültürümüzü yansıtan önemli unsurlardan biri olarak bilinmektedir. Bu yapı malzemesi tarih boyunca kültürel bir gelişim içinde olduğu görülmektedir. Aynı zamanda insan gurupları arasında kerpicingin yapımı ve yapıda kullanılışı hakkında bir etkileşim süreci de görülür. Yapılar oluşturulurken gerçekleşen kültürel etkileşimler, yapı ve malzemenin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Yapılarda görülen bu gelişmeler insanların bölgeden bölgeye göre iklim, çevre, yaşayış şekillerine paralel olarak gelişmiştir.

Geleneksel kerpiç mimariler eski mimari bir yapı olmasına rağmen günümüzde halen bazı bölgelerde varlığını sürdürmektedir. Günümüzdeki kerpiç yapıların varlığı ihtiyaç ve gereksinimden kaynaklansa da bazı yapılar kültürel varlığı anlatan turistik, ticari yapılar olarak kendini göstermektedir. Ülkemizde birçok ilimizde eski ahşap yapılar restore edilerek kültürel varlığı devam ettirilmekte ya da ettirmeye çalışılmaktadır. Eski ve yeni kerpiç mimariler bazı sanatçılarımızı etkilemiş ve sanatçıların sanatsal çalışmalarında yeniden form alıp canlanmıştır. Cumhuriyet sonrasında değeri artan resim sanatı Türk sanatçıları tarafından icra edilmiştir. Sanatçılardan bazıları savaş sonrası Anadolu'yu resmetmiş, bazıları ise Anadolu'nun yapısal görünümü ve halkın yaşamını yansıtmıştır. Gerek günümüz modern resminde gerekse cumhuriyet sonrası resimlerde bazı sanatçılar Anadolu'nun yapısını gösteren kerpiç mimariyi resimlerinde imge olarak resmetmişlerdir. Bu çalışmalar göz önüne alındığında modernite içinde çağını yansıtan eserler görülür. Böyle düşünüldüğünde bir dönemdeki geleneksel yapılar ve dönemin sanat eserleri o dönemin toplumsal koşulları, yaşayış şekilleri vb. özelliklerini yansıtır. Bu açıdan sanat eserleri ve geleneksel yapılar geçmişe kaynaklık eden öğelerdir de denilebilir. Türk mimari yapısı geçmişten günümüze birçok resim sanatçımıza ilham kaynağı olmuştur. Kültürümüzü, tarihsel dokumuzu ve resim sanatçılarının sanatsal üslubu, eserleri hakkında bilgi edinmemiz sağlanmıştır.

1. BARINMA ve KERPIÇ

Barınmak TDK sözlüğüne göre; Doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak anlamına gelmektedir. Kapalı bir yere sığınmak insanın korunması için gerekli bir durumdur. Kapalı yere sığınan insan doğal koşulların olumsuz şartlarından korunmakta, dış tehlikelere karşı kendini güvenceye almaktadır. Yağmur altında insanoğlu elbette ateş yakamayacak kapalı alana ihtiyaç duyacaktır. Soğuktan korunmak için yine kapalı alana ihtiyaç duyacaktır. İlk insanlar korunmak için hazır kapalı alan olan mağaraları kullanmıştır. Tarıma geçen insan ise o bölgede devamlı kalabilmek için barınaklar oluşturma ihtiyacı duymuşlardır. Tam bu noktada arayış içerisindeki insanlar, çamuru şekillendirip kendilerine kap ve ev yapım malzemesi olarak da kullanmışlardır.

Zamanla mimarinin yapımında çeşitli malzemelerde kullanan insanlar günümüzde modern yapılarla çevresini donatmıştır. Bütün bilimsel ve teknolojik gelişmelere rağmen insanoğlu ekonomik, iklimsel şartlar gibi nedenlerden çamur malzemesi ile meydana gelen kerpici halen kullanmaktadır.

Bölgelere göre farklılık göstermesinin nedenlerinden bazıları iklim, hayvan çeşitliliği ve bitki örtüsü gibi etmenlerle oluşturulan mimari yapı malzemesini ve şeklini de etkilemiştir Şenel (1996'dan aktaran Gögebakan, 1999: 3-4)⁴. Kerpiç evde yaşayan insanlar özellikle kerpiç evin kışları içeriği sıcak yazları ise serin tuttuğunu bilir. Bu özelliği kerpicing evlerin tercihinde önemli bir katkı vermektedir. Kerpiç evler bu özelliğinin yanında sağlam olmaması deprem sel gibi afetlere dayanıklı olmaması, toprağın tozu ve sürekli dış yüzeyinin yenilenmesi zorunluluğuyla da günümüz mimarisinde tercih olmamasına neden olmuştur.

Kerpicing yapımı ve tanımı hakkında; saman çöpleri, bitkisel lifli otlar ve killi toprak karışımı iyice ayakla yoğrulur ve daha sonra dinlenmeye bırakılır, dinlendirildikten sonra kalıplara dökülerek güneşte kurutularak ortaya çıkan yapı malzemesidir denmektedir (Coşkun, 2015: 11)⁵. T.D.K. sözlüğünde ise kerpiç; ‘‘Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla’’ ifadeleriyle tanımlanır.

2. TÜRK MİMARİSİ, TÜRK EVİ ve ÖRNEKLERİ

Türk mimarisi bundan 5000 yıl öncesine kadar dayanmakta ve ilk olarak Hunların çadır geleneği ile başlamıştır. Mimari yapılar malzeme bakımından incelendiğinde Batı Türkistan'da M.S. 100-300 tarihlenen kurganlarda kerpiç yapı malzemesine rastlanmıştır. M.S. 500'lü yıllarda Göktürlere geçecek olursak kâgir ve ya balçıktan yapılan ev (bark) mimarisini görürüz. Ev mimarisi daha sonra kümbet mimarisinin kaynağı olmuştur. M.S. 700'lerde Uygurlar' da ise kesme taştan büyük kemerli kubbeli yapılar inşa edilmiştir (Büktel, 1999: 5-8).

İslamiyet'i kabul eden Karahallılarla mimari gelişim çeşitlenmeye başlayıp, mimarimize camiler, medreseler ve bunlara benzer yapılar oluşturulmuştur. Karahanlı mimarisinin genel çehresini bu gibi yapılar oluşturmuştur. Büyük Selçuklular Gazne ve Karahallılardan kalan mimari miras devam etmiş yapılarda dört eyvanlı ve avlulu plan şemasını geliştirip kendi yapı biçimlerine aktarmışlardır. Gelişmiş olan bu planları kervansaraylarda plan tipi olarak kullanmışlardır. Sultan Sencer'in 1157'de ölümüyle Anadolu'nun bazı bölgelerinde beylikler kurulmuş ve beyliklerin bazıları Anadolu Selçuklulara katılmışlardır. Anadolu Selçuklularda, beyliklerinde katılımıyla birlikte daha iyi duruma gelen mimari anlayış cami mimarisine de yansımıştır.

⁴GÖĞEBAKAN, Yüksel (1999) Malatya ve Çevresi Geleneksel Konut Mimarisinin Plastik Açından Çözümlemesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

⁵COŞKUN, Kevser, ‘‘Kırsal Sürdürülebilirlik Yeniden Köye Bakmak Sergisi’’ Okan Üniversitesi Mimarlık-Mühendislik Fakültesi, 2015/1: 12.

Sonraki dönemlerde kurulan Osmanlı devletinin bu dönemde yaptığı geniş mekânlı camilerin dünyada eşi benzeri görülmemiştir. Türk mimarisinin genel gelişimi bu şekilde özetle ifade edilebilir (Büktel, 1999: 13-45)⁶.

İklimsel farklılıklar Türk evlerinde farklı yapıda mimarilere neden olmuştur. Türk kerpiç evlerine genel olarak bakıldığında taş bir temel üzerine, kerpiç duvardan, düz damlı, kapısı ve penceresi olan bir yapıyla karşımıza çıktığını görmekteyiz. Buna farklı bir örnek olarak Şanlıurfa Harran evleri düz damın aksine kubbeli bir dam şekliyle farklı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 1). Kerpiç Mimari aslen Orta Anadolu'nun yapı malzemesi olarak görülür. Bunun sebebi ise ağaçlı alanın azlığından kaynaklandığı bilinmektedir (Resim 6). Amasya ve çevresi bölgelerde ahşap malzemeyi bulma kolaylığından ötürü ahşap iskeleyle kerpicin dolgu malzemesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu kullanım şekline de hımış adı verilir Özdoğan aktaran (Sezgin, 2006: 95-99)⁷. Malatya ve çevresinde ki köylerde de taş temel üzerine kerpiç kullanımı görülür (Resim 2-4). Bununla birlikte günümüze gelen kerpiç mimarilerin geneli tahrip olmuş durumdadır.

Bu tahribin sebepleri düşünüldüğünde Kültürel bilinçsizlik, iklimsel nedenler, doğal afetler, baraj ve benzeri projelerle su altında yapıların kalması, mimari, sanat eseri ve tarihi belge niteliğindeki evlere dönemin yöneticileri ve mimarların yeteri kadar önemli bir konumda tutmayışı bu tahribatın sebepleri arasında sayılabilir.

Resim 1: Harran Evleri, Şanlıurfa

(<https://www.neoldu.com>)

⁶ BÜKTEL, Yılmaz. Türk Sanat Tarihi (Orta Asya'dan Anadolu ya Türk Mimarisi), 1, Trakya Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Edirne, 1999.

⁷ SEZGİN, Haluk, "Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye'deki Örnekleri Hakkında" MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2006/5: 95.

Resim 2: Kadıbrahim Köyü Evi, Malatya

Resim 3: Karaman Merkez Mahallesi Evleri, Karaman
(<httpwww.karamaninternet.com>)

Resim 4: Güvenç Köyü Evleri, Malatya
(<httpmapio.netpicp>)

Resim 5: Amasya Evleri, Amasya

(Amasya evleri 24.03.2018 <https://www.google.com.tr/searchbiw>)

3. TÜRKİYE’DE SON YILLARDA KERPIÇ MİMARİNİN KULLANIM AMAÇLARI

Geleneksel yaşamın izleri günümüzde hala görülmeye devam etmektedir. Günümüzde kerpiç yapılar yaşatılıp, yeniden eski tekniklere göre inşa edilip turizm amaçlı kullanılmaktadır. Yapılan bu yapılarda eskiye bir izlenim olarak plan tipi ve görünümü düşünülerek inşa edilmektedir.

Kerpiç evlerin günümüzdeki kullanımlarından bazı örnekler şu şekillerde görülmektedir; Harran evleri günümüze kadar gelmiş önemli örneklerden biri olarak bilinmekte ve bu evlerin günümüzdeki kullanımı farklı biçimlerde görülmektedir. Bunun yanında evlerin iç kısmında yöresel Urfa elbiseleri, sarıkları, süs eşyaları izleyiciye sunulmaktadır (Resim 6). Malatya geleneksel evleri ise 2017 yılında tamamlanmış olup içerisinde müze, radyo binası, sergi alanı ve Turgut Özal anı evi bulunmaktadır. Bu evler günümüzde faaliyete geçmiş durumda faaliyet gösteren geleneksel mimari örneklerdir (Resim 7). Safranbolu evleri ise mimari yapı bakımından büyük oldukları görülmektedir. Kerpiç evlerin büyüklüğünün sebebi ise Safranbolu da ki geniş aile yapısı olduğu bilinir. Safranbolu evleri günümüzde konuk evi, otel, müze vb. gibi amaçlarla kullanıldığı görülmektedir (Resim 8). Kerpiç ev yapılarından meydana gelen Sonsuz Şükran Köyü’nün kuruluş amacı ise faaliyetlerini yürütebilmeleri için sanatçılara, arkeologlara, yönetmenlere, yazarlara sunulmuştur (Resim 9).

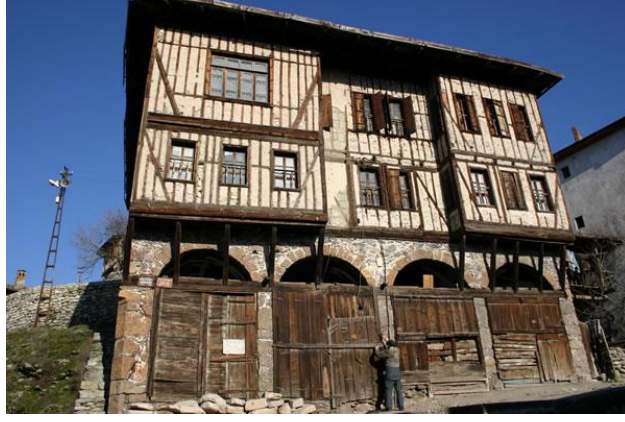

Resim 6: Harran Evleri, Şanlıurfa

(Ballica, 2017: 74)

Resim 7: Malatya Geleneksel Evleri, Malatya

Resim 8 : Safranbolu Evleri, Safranbolu

Resim 9 : Hüyük Sonsuz Şükran Köyü, Konya

(<http://www.emlakeki.comunlu-sanatcilar-bu-koyden-ev-aliyor-haberi-20870>)

4. CUMHURİYET SONRASI TÜRK RESMİNDE KERPİÇ MİMARİNİN KULLANIMLARI

Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk yıllarda devletin sanatçıları, halkın milli kimliğe ve ulusal değerlere katkıda bulunulması amacıyla teşvik ettiği bilinmektedir. Yurdun değerlerine sahip çıkan ve onların önemini gösteren eserler üretmeleri için yardımlarda bulunulmuştur. Dönemin resim konuları; köylerdeki günlük yaşamdan kesitler, evler, tarlalar olarak işlenmiştir. Sanatçılara teşviklerden bazıları yurt gezileri ve açılan devlet sergileridir. Yurt gezilerinin amacı sanatçıları yurdun dört bir yanına gönderip plastik sanatları halka tanıtmak, halkın sanata bakışını daha iyi yerlere taşımak olduğu bilinmektedir. Bu sayede sanatçılar Türk halkının önemli değerlerini eserlerine yansıtmıştır. Bu eserler oluşurken resim sanatçıları halk ile iç içe iletişim kurmuş ve böylece halk plastik sanatları tanımış sempaticileri artmıştır. Sanatçıların Cumhuriyet sonrası Türk resmine ve geleneksel mimariye olan ilgisi de artmıştır. Bu ilgi bu dönemin sanatçılarının eserlerindeki etkilerle görülmektedir. Bu sanatçılardan bazıları Hikmet Unat, Sami Yetik, Süleyman Seyyid gibi sanatçılardır. Bu sanatçıların resimlerinde kerpiç mimari örnekleri görülmektedir (Eliri ve Dede: 2017: 226-227)⁸. İsmi belirtilen sanatçılar hakkında genel bilgi verilip eserlerinden birer örnek ile sanatçıların üslubu ve amaçları ortaya konulmuştur.

4.1. Hikmet Unat

Hikmet Unat genel olarak resimlerinde peyzaj içerisinde geleneksel yapılara yer verdiği görülür. Resimlerin de günlük bir köy gününden bir kesit alınmış gibidir. Resimlerinde evlerin duvarları, ahşapların yıpranmışlığı ve ortamın topraksı yapısı direkt olarak göze çarpmakla birlikte diri fırça darbeleriyle işlendiği görülür. Resimlerde enine fırça vuruşlarının yanı sıra ağaçlardaki dikey hareketler denge konumundadır. Kompozisyonun tamamına yakını eski yapı ve görünümle bezenmiş olduğu izlenilmektedir. Kendisi bir açık hava ressamı olarak peyzajında ki doku ve hisleri izleyiciye en iyi şekilde aktarmaktadır (Resim 10).

Hikmet Unat yaptığı resimlerde empresif bir hava estirmektedir. Köyler kerpiç evlerle donatılmış, Anadolu'nun masum köy havasını izleyiciye koklatmıştır. Resimlerinde köy halkının geleneksel giyim ve yaşam formları kendini göstermektedir. Kullandığı renkler onun Anadolu'nun çıplak kurak havasını sarı tonlarla hissettirmiştir. Evler yaşam formunu yansıtan kerpiç etkisi ve estetiği hissettiren ağaçlı balkonlarıyla kendini göstermektedir.

⁸ ELİRİ, İsa, Dede, Hüseyin, "Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türk Resim Sanatında Yörük Yaşamının izleri" Kırıkkale üniversitesi yayımları, 2017/1: 226-227.

Resim 10 : Hikmet Onat, “Ankara’dan”, 1928, tuval üzerine yağlıboya, 51,5 x 72cm

4.2. Sami Yetik

Sami Yetik Türk resminde önemli bir yere sahiptir. Kendini resim alanında geliştirmek için Sanayi Nefise’ye başlayan sanatçı, okulu birincilikle bitirmiştir. Türk ressamlar cemiyetinin kurulmasında etkili olan bir sanatçı kimliği vardır. Sami Yetik birçok savaş konulu resimde yapmıştır. Sami Yetik akademik eğitimiyle empresyonist tavrını bir arada kullanarak resimlerinde iyi etkiler yakalamıştır (Karatepe, 2009: 65-67)⁹. Sami Yetik aşağıda görülen resminde Zekeriyaköy’de bir ev çalışmıştır. Resimde yer alan ev klasik bir Türk kerpiç evi örneğidir. Resim bir peyzaj resmi niteliğindedir ve resmin merkezinde bir ev yer almaktadır. Bu evin özellikleri incelendiğinde ahşap iskelete kerpiç dolgu malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Evin önündeki figürden zemine doğru bir pembe tonlarının yayıldığı gözlemlenmektedir. Evin rengi sarı tonlarında olup resmin sol üstten ışık aldığı izlenmektedir. Resimde köydeki günlük yaşamdan kadın figürünün kazları toplayışı da resmedilmiştir(Resim 11)

⁹KARATEPE, İlkay, “ Ocak-Şubat- Mart” 1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi, 2009/5: 65-67.

Resim 11 :Sami Yetik, “Zekeriya köyü”, 1940, Duralit üzerine yağlıboya, 37x47 cm

Sami Yetik birçok savaş konulu resimde yapmış, kurtuluş savaşını ve halkımızın mücadelesini konu edinerek duyarlılığın da ortaya koymuştur. Resimlerinde halkın yaşam biçimini ortaya koyan temaları resmetmiştir. Resimleri durağan değil hareketlidir. Hareketli resimlere örnek olarak bir savaş sahnesi yada yukarıda resim 11 de görüldüğü gibi kazları yönlendiren figür örnek gösterilebilir. Resimlerde empresif bir etkinin yanında pastelimsi bir boya sürme etkisi de görülmektedir.

4.3. Süleyman Seyyid

1982’de doğan Süleyman Seyyid askeri okullardan mezun olduktan sonra resme olan kabiliyetinin farkına varmıştır. Bu dönemde gerçekleştirdiği çalışmalar beğenilmeye başlayınca Paris’te kurulan Mekteb-İ Osmaniye’ye Sultan Abdulaziz tarafından yollanmıştır. Süleyman Seyyid Pariste çalışmalarına başladığı dönemlerde ders aldığı hocasından etkilendiği bilinir. Bu etkilenme sonucu resimlerinde tarihsel olaylar ve nesnelere resmettiği görülür (Yılmaz, 2010: 1)¹⁰. Aşağıda örnekte görülen resimde Süleyman Seyyid resminin merkezine geleneksel Türk evini almıştır ve ev iki katlı olup ön tarafın da küçük bir yapı daha görülmektedir. Ev kompozisyonun neredeyse tam ortasındadır. Geleneksel mimarinin yıpranmış görüntüsü, dökülmüş duvar sıvaları ve pencerelerin dokusu rahatlıkla izlenmektedir. Resim sağ üst köşeden bir ışık almaktadır ve resim gün ışığı ile verilmektedir. Ayrıca resimde ışık gölge etkisi ciddi şekilde görülmektedir. Özellikle evin çatı kısmı mekânın perspektif etkisini hissettirmektedir. Resimde enine bir kompozisyon kullanılmıştır.

Sanatçı eserlerinde Anadolu’nun köylerinde yer alan ve savaştan çıkmış bir toplumun halini yansıtan, yalnızlığı hissettiren, kültürümüzü yansıtan evleri tema olarak resmetmiştir. Ayrıca resimlerini günışığında ve genelde soğuk renklerin baskın olduğu bir etkiyle boyamıştır. Resimlerinde ışık gölge etkisi sıkça başvurduğu bir yoldur. Ayrıca sanatçının natürmortlarındaki gerçekçi etki onun eserlerini ön plana çıkartmaktadır.

¹⁰YILMAZ, Nalan, “Süleyman Seyyid Ve Natürmortları” , Lebriz.com, 2010/1, (1), <http://lebriz.com/pages/lis.asp?lang=TR§ionID=2&articleID=791&bhpc=1>, 28.05.2010.

Resim 12: Süleyman Seyid, “Köy Evi”, tarihi bilinmiyor, tuval üzerine yağlıboya, 43,5x61 cm

5. TÜRKİYE’DE KERPIÇ EV RESMİ ÇALIŞAN SANATÇILARA ÖRNEK OLARAK MALATYALI SANATÇILAR

Belli başlı tanınan bazı sanatçı örnekleriyle kerpiç evleri resmeden sanatçılar ve eserlerinin genel özellikleriyle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

5.1. Fehmi Kolçak (1965-2013)

Fehmi Kolçak öğretmen lisesini tamamladıktan İnönü üniversitesi Resim İş Öğretmenliğinden 1993 yılında mezun oldu ve 1999 yılında Grafik Ana Sanat Dalında yüksek lisansını tamamladı. İnönü Üniversitesinde öğretim elamanı olarak çalışmalarda bulundu (Demirbağ, 2012: 72)¹¹. Sanatçı grafik ana sanat dalında akademisyen olmasına rağmen resim çalışmalarına devam etmiş ve bazı eserler ortaya koymuştur. Sanatçı eserlerinde simgelere, geometrik formlara önem vermiş ve eserlerinde bol miktarda yer vermiştir. Sanatçımız eserlerinde tarihi kültürümüzde yer alan kerpiç evleri doğal görünümüyle ifade etme çabası içerisine girmiştir. Sanatçı eserlerinde kendi sanatsal üslubu ile farklı malzeme ve dokularla resimleri biçimlendirmiştir. Sanatçı Malatya’da yer alan ve kültürümüzü yansıtan tanındık kerpiç mimari yapıları eserlerinde tema örnekleri olarak seçmiştir. Eserlerinde görülen genel yapı geometrik formlar ve dokular olmuştur. Aşağıda verilen resim örneğinde görüldüğü gibi eserlerinde zift ve tutkal kullanılarak şahsına ait üslupla ülkemize birçok kültürel varlığımızı yansıtan eser kazandırmıştır. Sanatçı doğaya bağlılığı ile tanınan bir kişi olup geleneğe, doğal olana önem vermesiyle de bilinmektedir. (Resim 13)

¹¹ DEMİRBAĞ, Hasan. Malatyalı Ressamlar, 1, Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya, 2012.

Resim 13: Fehmi Kolçak, “Beş Konaklar”, tarih, tuval üzerine karışık teknik, 120x120 cm

(Demirbağ, 2012:73)

5.2. Hülya Çalık

Hülya Çalık çocukluğunda resimle amatörce ilgilenmeye başlamıştır. Resim çalışmalarında sağlam lekeci ve iyi bir gözlemci olduğu görülüp, figür resimlerinin genelini oluşturmuştur. 100’ün üzerinde karma sergiye katılan sanatçı 12 kişisel sergisinin ilkinin 1999’da açmıştır. Hülya Çalık sanat çalışmalarına İstanbul’da atölyesinde devam etmektedir (Demirbağ, 2012: 92). Sanatçı eserlerinde kültürümüzü yansıtan ve Malatya yöresine ait kerpiç evleri resmetmiştir. Sanatçı eserlerini realist yaklaşım tarzıyla ifade etmiş, resimlerinde köy yaşantısının havasını estirmiştir. Eserlerinde figürleri de ele almış, köyün doğasını gerçekçi bir görünümle izleyiciye tattırmıştır. Ayrıca resimlerin de renklerin şiddetinden ve zenginliğinden yararlanılıp güçlü bir etki oluşturmuştur.

Resim 14: Hülya Çalık, “İsimsiz”, 1940, Tuval üzerine yağlıboya, 90x130 cm

(Demirbağ, 2012: 94)

5.3. Şahin İmer

Şahin İmer 1955 yılında doğmuş ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra ilk resim sergisini 1977 de açmıştır. Antalya, Malatya ve İstanbul illeri başta olmak üzere birçok ilimizde çok sayıda sergiye katılmıştır. (Demirbağ, 2012: 178). Sanatçının dikkatini Malatya'daki doğal görünümlü yapılar çekmiş olup, eserlerinde günlük yaşamdan izler görülmektedir. Resimde Malatya'da yer alan konaklardan kesitler almış ve resimlerindeki konaklara kerpiç dokusu vermeye çalıştığı görülmüştür. Resimlerinde yer alan evlerin sıcaklık dengesi ağaçların yeşili ile dengelenmiştir. Eserlerinde ayrıca hareketli figürler çizerek resmi durağanlık etkisinden çıkarıp dinamik ve hareketli kompozisyonlara dönüştürmüştür. Sanatçının eserlerinin genelinde güçlü ışık kullanımı da dikkat çekmektedir.

Resim 11: Şahin İmer, “Konaklar”, 1940, Tuval üzerine yağlıboya, 50x70 cm
(Demirbağ, 2012: 181)

5.4. Yüksel Gögebakan

1971 yılında Darende’de doğdu. İnönü Üniversitesi’nde yüksek lisansını, Gazi Üniversitesi’nde doktorasını tamamlamıştır. İnönü Üniversitesi’nde uzun zamandır görev yapan sanatçı, halen İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Resim Bölümü’nde Doçent ünvanıyla akademik ve idari görevlerini devam ettirmektedir. Sanatçı kültür varlıkları üzerine birçok yayın yapıp sanatsal eserler üretmiştir. Türkiye’de yer alan eski evler ve kültürel dokumuzu ifade eden yapılar üzerine resmettiği eserlerde kültürel mirasımız olan kerpiç evleri tüm yüzeyleriyle ön cepheden plastik değerler oluşturarak resmetmiştir. Sanatçı eserlerinde askeri ve mimari kültürel taşınmaz varlıkların dışında yer alan sivil mimariyi de ön plana çıkarmıştır. Sanatçı evlerin yan yüzeylerinin pastel ton etkisiyle ön cephede görünümünü yanı sıra pencere ve kapıları oval, kare gibi geometriksel formlara da dönüştürmüştür. Sanatçı aynı zamanda eserlerinde pencerelerdeki ahşap panjur tahtalarıyla resimleri besleyip yatay ve dikey denge oluşturmuştur.

Resim 12: Yüksel Gögebakan, “ Geleneğin Direnişi”, 2018, Kağıt üzerine yağlı boya, 35x30 cm

6. YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma deseni olup kültür analizi yapılmıştır. Araştırmada verilen örnekler konuya uygun olarak seçilip amaçlı örneklem yolu izlenmiştir. Verilen sanatçı örneklerinde ise verilebilecek araştırmanın amacına uygun örnekler seçilmiştir. “Türkiye’de Son Yıllarda Kerpiç Mimarinin Kullanım Amaçları” başlıklı yazımızda verilen ev örnekleri araştırmacılar tarafından gezilip, sorumlu kişiler tarafından edinilen bilgilere göre örnekler betimlenmiştir. Ayrıca seçilen sanatçılardan biri ile hakkında ve eseri ile ilgili görüşme yolu izlenerek sohbet tarzı görüşme yapılmıştır. Resimlerin analizi yapılırken betimsel analiz yapılmıştır. Sanatçılara konu olan kerpiç evlerin yapısal bilgisi hakkında ön bilgiye gidilmiştir. Araştırmada ayrıca Türkiye’de yer alan kerpiç evlerin bir örneği olan Malatya ilimizin içerisinde yer alan köylerdeki bazı kerpiç evler görülmek üzere o yöreler gezilmiştir. Kerpiç evlerin ve kerpiç yapı malzemesinin yapımı hakkında bilgi edinilirken; sadece literatür taranmayıp, Malatya ilinde yer alan köylerdeki yaşayan ve konu hakkında bilgisi olan kişilerden de görüşme, soru cevap yoluyla bilgi edinilmiştir. Kerpiç evlerin kullanımındaki avantaj ve dezavantajlar araştırma yoluyla öğrenilmeye çalışılmıştır. Malatya ve Şanlıurfa’daki Kerpiç yapıların bazıları ziyaret edilmiş ve gözlemlenmiştir. Kerpiç yapının Cumhuriyet sonrası resimlere konu olma sebebi araştırılmıştır. Cumhuriyet sonrası Türk resminde büyük yeri olan ünlü resim sanatçılarımızdan bazıları konuyu yansıtan ve sanatçının kendisini ifade eden eserleriyle örneklendirilmiştir. Sanatçıların eserleri analiz edilmeden önce sanatçı ve üslubu, genel yaklaşımı ifade edilip, verilen eserle genel sanatsal üslubu irdelenmiştir. Bilgilerin toplanmasında makale, internet, görüşme, tez ve kitap gibi kaynaklardan doküman oluşturulmuştur.

SONUÇ

Kerpiç evler tarihi içinde barındıran belge konumunda yapılarıdır. Coğrafyadaki kültürü yaşayış biçimini ortamın barındırdığı malzemeyi anlatan yapılar olarak bilinmektedir. Kültürümüzü ve halkımızı yansıtan kerpiç yapılardan sanatçılarda etkilenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemlerde kerpiç evlerin kullanımı ve resme yansması ile günümüzdeki kullanımları ve resim sanatına yansmaları konu olmuştur. Araştırmada yer verdiğimiz sanatçılar ve eserleri dışında kerpiç evlerin birçok sanatçıya konu olduğu bilinmektedir. İnsan yaşatmak ve korumak istediği şey üzerinde çalışır, çabalar ve onu yaşatmak ister. Geleneklerimizin (yapılar, oyunlar, adetler vb.) genel olarak terk edilmeye başlandığı bir ortamda sanatçıların geleneksel konuları ele almaları geleneklerin yok olmaması için bir çaba niteliğinde görüldüğü sonucuna varılmıştır.

Sanat duygu ve düşünce birlikteliğine ihtiyaç duymaktadır. Sanat bireyin duygu ve düşüncelerini çeşitli biçimlerde ifadesi ile aslında kendi özünü, yani kendini sanatı ayna tutarak anlatmasıdır (Geçen, 2009:8)¹². Cumhuriyet sonrası kerpiç ev çalışan sanatçılarında çalışma konusu olarak seçtikleri kerpiç evler ile bir nevi duygu ve düşüncelerini, kendi özlerini yansıtmaya çabasına girdiklerini göstermektedir.

¹²GEÇEN, Fahrettin. 12-15 Yaş Ergenlerin Resimlerinde Görme Biçimleri (Malatya örneği), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009.

Kerpiç malzemesinin dayanıklılık açısından zayıflığına rağmen kışları sıcak yazları serin tuttuğu ayrıca araştırma içerisinde veri olarak bulgulanmıştır. Bu bulgu kerpiç evlerin kullanımı ve halkın verdiği değer de bir gerekçesi olarak önümüze çıkmaktadır. Sanatçıların bu değerleri içselleştirmesinin bir nedeninin de bu olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda günümüzde kerpiç evlerin müze, anı evi, otel, kafe gibi farklı birçok amaçla yeniden yapılıp, yâ da var olanların restore edilmesi yoluyla halkın hizmetine sunulmaktadır. Kerpiç evlerin günümüz modern malzeme ve mimarı yapının dışında tekrar bir canlanma içerisine girdiği görülmüştür.

Cumhuriyet sonrası sanatçıların temalarında daha çok köy halkının yaşamı, savaştan çıkan Anadolu insanın yaşam formunun yansıtıldığı görülmüştür.

Tekniksel açıdan sanatçıların kendi üsluplarının resimlerinde gözlemlenmiştir.

Günümüz spontan yaşam ve mimarisinden bunalan günümüz toplumunun geçmişe özlemine yansıtmak için bu tür yapılara ilgi duydukları kanısı oluşmuştur.

Eğitim-öğretim gören öğrencilere bu tür kültürel yapıların varlıkları hatırlatılması önem arz etmektedir. Sanat eğitimi veren derslerde; gerek gezi-gözlem gerekse bu türden sanatsal eser veren sanatçı örneklerinden verilmelidir. Böylece kendi özünü ve geçmiş kültürünü yetişen nesil tanıyabilme imkanı bulacaktır

KAYNAKÇA

BERSE, Mehmet Kamil, “Şehir ve Kültür” Aylık Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat ve Tanıtım Dergisi , Dersaadet Kültür, Edebiyat Dil Sanat Dergisi, 2017/41.

BÜKTEL, Yılmaz. Türk Sanat Tarihi (Orta Asya’dan Anadoluya Türk Mimarisi), 1, Trakya Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Edirne, 1999.

COŞKUN, Kevser, “Kırsal Sürdürülebilirlik Yeniden Köye Bakmak Sergisi” Okan Üniversitesi Mimarlık-Mühendislik Fakültesi, 2015/1: 12.

DEMİRBAĞ, Hasan. Malatyalı Ressamlar, 1, Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya, 2012.

ELİRİ, İsa, Dede, Hüseyin, “Cumhuriyet Dönemi Sonrası Türk Resim Sanatında Yörük Yaşamının izleri” Kırıkkale üniversitesi yayınları, 2017/1: 226-227.

GEÇEN, Fahrettin. 12-15 Yaş Ergenlerin Resimlerinde Görme Biçimleri (Malatya örneği), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009.

GÖĞEBAKAN, Y. (1999) Malatya ve Çevresi Geleneksel Konut Mimarisinin Plastik Açıdan Çözülmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Malatya İnönü üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya (Türkiye)

KARATEPE, İlkay, “ Ocak-Şubat- Mart” 1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi, 2009/5: 65-67.

SEZGİN, Haluk, “Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye’deki Örnekleri Hakkında” MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2006/4: 4.

SEZGİN, Haluk, “Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye’deki Örnekleri Hakkında”
MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2006/5: 95.

Türk Dil Kurumu. (1969). Türkçe sözlük (genişletilmiş baskı). Ankara: TDK.

YILMAZ, Nalan, “Süleyman Seyyid Ve Natürmortları” , Lebriz.com, 2010/1, (1),
<http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=791&bhcp=1>,
28.05.2010.

<httpswww.neoldu.comturkiyede-mesken-tipleri-2708h.htm>,24.03.2018

<httpscomsenol.com20120712sonsuz-sukran-koyune-nasil-gidilir>, 24.03.2018

<httpwww.karamaninternet.comkerpicte-turkiyede-ilk-olacak-bir-uygumala-baslatiliyor-1551h.htm>, 24.03.2018

<httpmapio.netpicp-12934121>, 24.03.2018

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b9a6887c88374.13001772, 13.09.2018